

Lerum 2022-04-03

Lerums kommun

Sektor Samhällsbyggnad

Strategisk planering

443 30 Lerum

oversiktsplan@lerum.se

Lerums Naturskyddsförenings synpunkter på Översiktsplan för Lerums kommun - Granskningshandling

Övergripande synpunkter

Lerums kommun har sammanställt synpunkterna från samrådet avseende Översiktsplan 2021 för Lerums kommun. Lerums Naturskyddsförening (LNF) konstaterar att vissa omarbetningar och kompletteringar av ÖP:n har gjorts utgående från inlämnade synpunkter, dock har ett fåtal av LNF's synpunkter föranlett förändringar. Det innebär att de flesta av de synpunkter som fördes fram i LNF's svar fortfarande är aktuella och relevanta. LNF's bedömning att planen måste omarbetas i sin helhet med hänsyn till miljö- och klimatutmaningarna kvarstår

Översiktsplanen brister i att förbereda Lerums kommun för den kraftfulla förändring som kommer att krävas för en hållbar utveckling. Då planen inte fokuserar på att skapa förutsättningar för hållbar utveckling riskerar Lerums kommun att hamna i ett sämre läge under planperioden vad gäller ekonomisk utveckling och förlust av mångfald, ekosystemtjänster och naturvärden. Om planen genomförs kommer Lerum ytterligare att tappa i rankningen av Sveriges ledande miljökommuner och därmed förlora i attraktivitet för näringsliv, boende och turism.

Tyvärr saknas information om vilka som har producerat samrådshandlingen, i vilken grad tjänstepersonerna på kommunen bidragit eller vilka enheter som varit inblandade i översiktsplanarbetet. Är det till exempel externa konsulter utan god lokalkännedom som har inventerat underlag, gjort markanvändningsklassificeringar och formulerat samrådshandlingen? Det framgår inte heller hur inventerade och programskrivna natur- och kulturhistoriska miljöer som bär både ställningstaganden och lagskydd skyddas och omhändertas, vilket vi tycker att det ska göra.

Översiktsplanens Utvecklingsstrategi innehåller inte ett ord om hoten mot klimat, biologisk mångfald och naturresurser. Den övergripande strategin, som siktar mot 2050, borde rimligtvis baseras på den kunskap som idag finns om hoten mot levnadsvillkoren.

En ny delrapport från FN:s klimatpanel IPCC, som släpptes i slutet av februari i år, visar att världens beslutsfattare inte gör tillräckligt för att begränsa den globala uppvärmningen. Läget är dessutom värre än vad man tidigare befarat.

En kommentar från kommunen på lämnade synpunkter återkommer många gånger i något olika formulering i samrådsredogörelsen:

”Översiktsplanen är ett strategisk politiskt dokument som ska ange inriktningen för hur den fysiska miljön ska utvecklas. Kommunens övergripande strategi speglar den framtidsvision som den politiska majoriteten i kommunen eftersträvar. Strategin ligger i linje med den politiska viljan att hela kommunen ska kunna utvecklas. Den strategiska inriktningen i översiktsplanen är politisk och kommer att ligga kvar.” Kommentaren stämmer illa med uppmaningen om delaktighet på kommunens hemsida: *”Översiktsplanen talar om hur kommunen ska utvecklas fram till och med år 2050. Det är nu vi arbetar med framtiden och du kan vara med och påverka.”*

Kommunens position att *”Den strategiska inriktningen i översiktsplanen är politisk och kommer att ligga kvar.”* saknar stöd i PBL. Det är planen i sin helhet som är föremål för samråd och granskning.

Att den politiska majoriteten anser att den strategiska inriktningen är bra förändrar inte heller att planen måste uppfylla kraven i Miljöbalken 1 kap, §2, §3 samt §4. Av lagens förarbete betonas att det är den ekologiskt hållbara utvecklingen som åsyftas (Prop. 1997/98:45 del 1, sid. 154 ff).

Enligt LNF:s bedömning har förslaget till plan fortsatt stora brister i miljöhänsyn och riskerar att cementera en ohållbar samhällsutveckling. Vi menar fortsatt att dessa brister sannolikt hade varit mindre och målkonflikter tydligare hade kunnat utvärderats, samt alternativa scenarier utvecklats, om planen tagit sin utgångspunkt i hur Lerums kommun skall hantera hoten mot klimat, biologisk mångfald och naturresurser.

I det följande ges kommentarer till vissa avsnitt i LNF:s tidigare synpunkter på samrådshandlingen.

Hållbarhetsbedömning

Hållbarhetsbedömningen har förtydligats men planen saknar fortfarande utvärdering av alternativa scenarier. Då nollalternativet är genomförande av ÖP 2008 som togs fram då både kunskapsläget och tillståndet för mångfald och klimat var väsentligt annorlunda, är behovet av att utreda alternativa scenarier särskilt angeläget för att finna hållbara lösningar utifrån dagens kunskapsläge och förutsättningar. Bristen av analys av alternativa scenarier har även påpekats av bland andra Länsstyrelsen. Naturskyddsföreningen menar att detta är en allvarlig brist och att planen inte kan anses uppfylla de formella kraven.

I hållbarhetsutredningen lyfts en mängd negativa effekter av planförslagen fram. LNF menar, till skillnad från kommunen, att flera av dessa effekter är att betrakta som betydande, bl.a. barriäreffekter och negativ påverkan på den biologiska mångfalden. Marginalerna är små och i många fall obefintliga eller negativa. Naturen i Lerum har sedan länge börjat tystna.

LNF menar att den enda rimliga slutsatsen av hållbarhetsutredningen är att planen i sin nuvarande form inte skall antas av hänsyn till dess negativa påverkan på biologisk mångfald, klimat och naturvärden.

Alternativa och mindre miljöskadliga alternativ och scenarier måste tas fram.

Riksintressen

I Lerums kommun finns flera områden av riksintresse. LNF delar Länsstyrelsens bedömning att det finns risk för påtaglig skada av riksintressen för natur, kultur och friluftsliv om planförslaget genomförs. LNF menar att dessa risker i stort kvarstår då kommunen endast gjort marginella förändringar av ÖP 2021.

Varken i den övergripande strategikartan eller översikten över mark och vattenanvändning har områden av riksintresse lyfts fram. Detta är en allvarlig brist för förståelsen av miljökonsekvenserna. För översiktskartan av mark och vattenanvändning menar kommunen att *”Naturområden som omfattas av särskilt skydd enligt Miljöbalken redovisas med mörkgrön nyans.”*

Enligt MB 3 kap §6 gäller att

”Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket. (LNF:s understrykning)

LNF menar att det inte bara är en brist att Riksintressen inte tydligare framgår av kartmaterialet utan att det också är direkt vilseledande att påstå att områden som särskilt skyddas av Miljöbalken har markerats då riksintressen enligt MB 3 kap §6 omfattas av särskilt skydd.

Jordbruksmark

En Lokaliseringsutredning Jordbruksmark har tagits fram som underlag för översiktsplanen. Den visar att en stor del av den jordbruksmark som avses att utredas för bostäder eller verksamhetsområden är i hög grad brukningsvärd. Dessa områden bör sparas för att också framöver kunna användas till produktion av livsmedel. Ett exploaterat, bebyggt område är oåterkalleligt förstört för jordbruksändamål. Det aktuella världsläget med krig i Ukraina understryker än mer behovet av att Sveriges självförsörjningsgrad av livsmedel inte får sjunka ytterligare. Av denna anledning bör lantbrukare som producerar livsmedel uppmuntras att behålla sin produktion. I planen bör anges att förändring av produktiv jordbruksmark till hästgårdar ska undvikas.

Skog och våtmarker

Kommunen hänvisar i Samrådsredogörelsen till kommunens skogsstrategi och att Planen kompletteras med information om skogsstrategin.

Skogsstrategin gäller dock bara kommunens skogar medan kritiken i remissyttrandena rör att det saknas strategier för jordbruket och skogsbruket som helhet. De påpekade bristerna i ÖP 2021 kvarstår.

Vad gäller kommunens skogsstrategi så baseras den på fortsatt utnyttjande av trakthyggesbruk vilket frigör CO₂ och medför läckage av skadliga ämnen så som tungmetaller, samt av humus och näringsämnen till vattendrag och sjöar. Trakthyggesbruk utarmar också den biologiska

mångfalden. Det finns moderna metoder som är både ekologiskt och ekonomiskt hållbara och som istället borde förordas.

Enligt kommunens skogsstrategi skall kommunens skogsbruk finansiera skogsvården. Skogen skall också kunna användas som markreserv för annan exploatering samt säljas för att frigöra medel till investeringar. Naturskyddsföreningen menar att kommunen har ett alltför snävt och traditionellt ekonomiskt synsätt på skogens värde.

Kommunens skogsstrategi behandlar inte hur våtmarker skall skyddas. I beskrivning och rekommendationer för karaktärsområdet Naturmark saknas helt referenser till våtmark.

I granskningshandlingen skriver kommunen angående kritik mot bristande skydd och riktlinjer för våtmarken att ” *Påverkan på våtmarker, sjöar och vattendrag till följd av exploatering ska studeras särskilt vid planläggning.* ”

Våtmarker är av avgörande betydelse för klimat, biologisk mångfald och naturvärden. Det är en allvarlig brist att översiktsplanen inte utvecklar hur kommunen skall skydda och återställa våtmarker.

Vatten

LNF konstaterar att trots att det inom Lerums kommun finns ett mycket stort antal sjöar av större och mindre storlek varav de flesta genomströmmas av Säveån eller dess biflöden. Särskilt anmärkningsvärt är att trots denna rikedom på värdefulla vatten så behandlas denna resurs mycket styvmoderligt i granskningshandlingen.

Kommunen har flera sjöar och vattendrag som är värdefulla ur naturvårdssynpunkt. Inom kommunen ska flödesregleringen i sjöar och vattendrag vara på en nivå som inte skadar vattenlevande och vattenbundna organismer. God ekologisk och kemisk status ska uppnås i kommunens sjöar och vattendrag. Huvudinriktningen är att öppna vattenområden inom kommunen fortsatt bör hållas öppna.

Mjörn, Sävelången, Aspen och Ömmern är stora sjöar som har stora ekologiska problem i form av vandringshinder för fiskar som står i strid med bestämmelserna i EU's vattendirektiv. Detta kan inte åtgärdas genom bara reglering av sjöarnas nivå utan det måste byggas välfungerande fiskvägar vid alla de dammar i de större liksom de mindre sjöarna.

Näringstillförseln till våra sjöar har under senare tid minskat tack vare tillkomsten av Rya-tunneln som ju medfört att Aspen reningsverk och Floda Reningsverk kunnat tas ur bruk och ett antal mindre reningsverk har också försvunnit. Kvarstår gör problem med ett stort antal enskilda avlopp med tveksam reningsgrad. Numera finns välfungerande minireningsverk som kan åtgärda dessa problem betydligt snabbare, billigare och med mindre miljöpåverkan än den traditionella utbyggnaden av kommunalt VA-nät för att ansluta sådana fastigheter. Speciellt gäller detta i glesbefolkade områden,

Vad som menas med ” *Huvudinriktningen är att öppna vattenområden inom kommunen fortsatt bör hållas öppna* ” går överhuvudtaget inte att förstå. Hela avsnittet om vatten genomsyras av den låga ambition på vattenvård som Lerums kommun i nuläget har och denna del av ÖP-granskningshandlingen måste grundligt göras om och relevant kompetens sättas in.

Strandskydd

LNF påpekar, liksom i våra synpunkter på det tidigare förslaget, att det saknas, med undantag för LIS områdena, inriktningar och rekommendationer för strandskydd och tillgång till stränderna för samtliga områdestyper. Särskilt anmärkningsvärt är att detta saknas för områdena Vatten, Naturmark och Bygd. Kommunen anger att åtgärder i vattenområde kan kräva dispens från strandskydd, vilken närmast kan tolkas som en ambition för utveckling i strid med strandskyddet.

LNF anser att översiktsplanen skall ge tydlig vägledning om att strandskyddet skall respekteras och bevaras av hänsyn till både ekosystemet och allmänhetens tillgång till sjöar och andra vattendrag.

Av länsstyrelsens remissvar framgår att även de finner att ÖP 2021 brister i avseende av ambitioner, förtydligande samt krav på utredning av alternativ till intrång i strandskyddat område.

Bristerna är allvarliga både ur miljöhänsyn samt för kommunens möjlighet att fortsatt vara en attraktiv kommun för boende och turism. Tillgång till sjöarnas stränder är ett stort värde för de boende. Redan nu är det omöjligt att följa stranden runt många av sjöarna i kommunen då privat bebyggelse blockerar och stänger av allmänhetens tillgång till strandlinjen.

Kommunen menar enligt visionen för Lerum 2050 att *"Besöksnäringen har stor potential att växa, inte minst kring de stora sjöarna Mjörn, Aspen och Sävelången"*. För att denna potential inte skall förstöras krävs att det av planen framgår hur områdena runt sjöarna i kommunen skall skyddas. Det görs inte i nuvarande förslag.

I översiktsplanen föreslås LIS-områdena Björbo Huvde (Strandkullen) och norr om Sjövik. I dessa områden ska strandskyddet helt eller delvis upphävas till förmån för bebyggelse. LNF avvisar båda förslagen. Dessa strandområden har en mycket rik och känslig flora och fauna vilket visats i ett flertal inventeringar och utredningar. Undantag för strandskydd bör fortsatt följa normal prövning.

Bebyggelse

Som tidigare påpekats anser LNF att planen i alltför stor utsträckning främjar bebyggelse utanför tätorten.

Av strategin framgår: *"Kommunen ser positivt på byggnation även utanför tätorterna." "På landsbygden och i de mindre samhällena uppmuntras initiativ för bebyggelse, främst i liten skala."*

Denna ambition står i konflikt med bevarande av jordbruksmark och ekosystemtjänster samt skyddande av biologisk mångfald. Dessutom är spridd bebyggelse resursineffektiv och orsakar höga kostnader för infrastruktur och samhällsservice, driver trafik samt försvårar resande med kollektivtrafik.

LNF delar synen att hela kommunen skall leva men förordar en mer restriktiv hållning för bebyggelse utanför tätort och där närhet saknas till befintlig infrastruktur, kollektivtrafik och samhällsservice.

Bostadsbristen i tätorterna leder dessutom till att det är sannolikt att unga familjer med barn etablerar sig i perifera lägen. Det är angeläget att utveckla goda boendemiljöer i tätort och tätortsnära lägen. Ökad tillgänglighet av mindre bostäder skulle både gynna de unga som ännu inte bildat familj samt underlätta för äldre att flytta till mindre boende med närhet till service. En ökad rörlighet på bostadsmarknaden i tätort är eftersträvarsvärt.

Förslaget anger exempelvis tätortsbebyggelse som ny markanvändning för det öppna landskapet i Stora Bråta. Så som tätortsbebyggelse definieras i förslaget anser vi att klassificeringen är felaktig. Området med sin unika karaktär och värdekärnor lämpar sig dåligt eller inte alls för tillkommande bebyggelse förutom till viss del i delområde 3 (Kulturmiljöprogram, program för Stora Bråta, program för naturvård samt kulturhistorisk byggnadsinventering och kulturmiljöinventering).

Ett annat exempel är Kålkullaområdet (som ligger på andra sidan sjön Aspen) och liknar Stora Båta i karaktär med likartad problembild ur planbestämmelsesynpunkt, har klassificeringen jordbrukslandskap som markanvändning. Närbesläktade Stålebo Gullringsboområdet har klassificeringen bygd som markanvändning varför vi understryker att bygd är den korrekta markanvändningen för exemplet bevarandeområdet Stora Bråta. I en bygd planeras till exempel ingen storskalig utbyggnad av bostäder, infrastruktur eller kommunal service.

Transporter och trafikleder

I avsnittet ”Lerums kommun 2050” skrivs att ”den snabba, täta och enkla kollektivtrafiken” lockar besökare till kommunen. Hur ska kollektivtrafiken byggas ut? Hur ska den utformas så den blir effektiv för boende i kommunen? Denna fråga blir mer och mer aktuell i takt med att bränslepriset stiger. I översiktsplanen saknas fortfarande mål för resande med kollektivtrafik. Göteborgsregionen har som mål att minst 40% av resorna ska utföras med kollektivtrafik 2025. Enligt planen utgör kollektivresandet knappt 15% vilket är långt från målet 2025. Målet 40% sattes innan dagens fokus på trafikens negativa inverkan på klimat och miljö och torde vara ett alldeles för lågt mål för 2050.

Två nya trafikplatser vid E 20 ingår i planen, en i centrala Lerum och en mellan Kastenhofsmotet och Floda. Trafikplatsen vid Jeriko har strukits. Syftet är att öka tillgängligheten med bil och främja näringslivsutveckling och tillväxt. Lerums Naturskyddsförening tar helt avstånd från förslagen om utbyggnad av trafikplatserna samt den föreslagna tvärförbindelsen. Istället anser vi att den hårt trafikerade trafikplatsen Hulanmotet kan optimeras genom att tillföra ett nytt avfartsfält mot Lerum som dedicerats för trafik mot Hulanområdet (inkl. ICA Hulan), Lilla Bråta och Öxeryd/Stamsjöområdet varigenom trafikproppen i rusningstid minimeras och centrumtrafiken separeras. Förbättring av Härskogsvägen med hänsynstagande till omkringliggande naturområde är dock nödvändig för att höja trafiksäkerheten.

Väghastighet är den viktigaste parametern för att styra miljö och olycksrisker. Ju högre hastighet trafiken håller desto mer ökar bränsleförbrukning, avgaser med klimatutsläpp, buller, partikelspridning förutom ökat antal trafikolyckor och sämre trafikflyt. E20 har i hela sin sträckning genom Lerums kommun 100km/h som maxhastighet. I Göteborg, Partille, Mölndal och Kungälv är maxhastigheten lägre, oftast satt till 80 km/h av miljö- och olycksskäl, Om man hade samma hastighetsnedättning genom Lerum och Floda skulle mycket vara vunnet!.

Kommunens syn på behov av nya väginfrastruktursatsningar i form av ny tvärförbindelse och trafikmot får inte heller stöd hos Länsstyrelsen eller Trafikverket. Såväl Länsstyrelsen som Trafikverket påpekar att det är VGR som bär utvecklingsansvaret för det regionala vägnätet och konstaterar att Härskogsvägen i dagsläget inte är en prioriterad brist men att säkerheten behöver förbättras på en del sträckor. Trafikverket menar också att Hulanmotet kan förstärkas.

Länsstyrelsen konstaterar att kommunen behöver *”ange vad som är på eget initiativ, vad kommunen ensam identifierat som brister i infrastrukturen”*

Både Länsstyrelsen och Trafikverket påpekar bristen av tydlig strategi och konkreta åtgärder för att öka resandet med kollektivtrafik.

Kommunen har i den nya versionen tagit bort infrastrukturreservaten och ersatt dem med pilar då man fortfarande avser att driva denna inriktning. I ”Lerum 2050” anges fortfarande att en ny tvärlänk skall byggas till Landvetter flygplats. Förslagen till de nya trafikplatserna ligger kvar.

Enligt PBL 3 kap 5§ skall det av översiktsplanen framgå om översiktsplanen avviker från en regionplan för länet, på vilket sätt den gör det och skälen för avvikelsen.

Kommunen har i granskningshandlingen inte tillfredställande åtgärdat de brister som remissinstanserna har påtalat, och planen uppfyller inte kraven enligt PBL 3 kap 5§.

Transporter och trafikleder har avgörande påverkan på den långsiktiga hållbarheten. LNF menar att planen helt måste göras om i dessa delar och förstärkas med utvärdering av alternativa scenarier med lägre trafik tillväxt av såväl person som godstransporter, mindre fordon med högre inslag av automatisk / ”intelligent” styrning samt ökat resande med kollektivtrafik. Förutom de miljöskadliga effekterna av ny väginfrastruktur riskerar kommunens otidsenliga syn att leda till en omfattande kapitalförstörelse i form av felinvesteringar.

Beträffande GCM-trafik, d.v.s. cykel, gång och icke motorfordon, är ÖP-strategin alltför substanslös och i avsaknad av konkreta åtgärder för att förbättra och säkra god framkomst för dessa. Lerum har bland den sämsta GCM-standarden i Gbg-regionen och många av dessa stråk, inklusive nyanlagda, separerar inte cyklister från gångtrafikanter med egna filer varför olycksrisken är stor. Under senare år har intresset för cykelpendling ökat dramatiskt och ett ganska stort antal cyklar från Lerums-området mot arbetsplatser ända in till Göteborg. Då är Jonservedsvägen en ”missing link” eftersom GCM-bana där saknas, Ett stort antal cyklar ändå denna för cyklister mycket trafikfarliga sträcka. P.g.a. vägraset i Jonsered 2019 är vägen nu ännu mer trakterad av cyklister, både pendlare, motionärer och friluftsfolk sedan biltrafiken minskat vilket gör det extra angeläget att åstadkomma GCM-standard på denna sträcka. Detta är en angelägenhet för hela Göteborgsregionen som satt GCM-stråk Alingsås-Göteborg som prioritet 1 av tillänkta regionala cykelstråk!

De stora resurser som satsats på att inrätta cykelgarage, cykelburar och cykelskärmsställ matchas dåligt av satsning på cykelbanor. Praktexemplet är P-husets enorma mängd av 100-tals cykelställ som hittills aldrig någon gång varit över 1% i nyttjandegrad! Ökad insikt om hur man skall kunna öka cykeltransporterna med rätta insatser måste till för att på så vis kunna minska bilanvändandet för att därigenom spara miljö, bränsle, parkeringsytbehov etc. genom att underlätta för fr.a. korta transporter i kommunen på sikt.

Avslutande kommentarer

LNF konstaterar att granskningshandlingen som dokument håller en högre standard än det tidigare förslaget till ÖP 2021.

Tyvärr konstaterar LNF dock att förbättringarna snarare är av kosmetisk karaktär än ett utslag av att kommunen har tagit till sig av kritiken från remissinstanserna vad gäller planens innehåll.

Planen innebär fortfarande, vilket också Länsstyrelsen påpekat i det tidigare samrådet, att det finns risk för påtaglig skada på riksintressen för natur, kultur och friluftsliv.

Länsstyrelsen har i sitt remissyttrande framfört synpunkter på omfattande brister i och risker med förslaget till ÖP 2021. Synpunkter som i huvudsak överensstämmer med Naturskyddsföreningens uppfattning.

Vi menar att dessa risker i allt väsentligt kvarstår och att det krävs en långt mer omfattande omarbetning av förslaget än det som gjorts i granskningshandlingen.

Den strategi som Lerums kommun anger som inriktning är otidsenlig och tar ej hänsyn till kunskapsläget om utmaningarna inom biologisk mångfald och klimat.

Kommunen har inte heller lyckats förtydliga hur man avser att stödja den omställning som pågår inom näringslivet mot cirkulära affärsmodeller samt ökat inslag av tjänsteekonomi inklusive turism.

Om Lerum skall kunna bibehålla och utveckla turismen samt fortsatt vara en attraktiv plats för naturintresserade att bosätta sig behöver krafttag tas för att sätta naturvärdena högre upp på prioriteringslistan.

LNF menar att den enda rimliga slutsatsen av hållbarhetsutredningen är att planen i sin nuvarande form inte skall antas av hänsyn till dess negativa påverkan på biologisk mångfald, klimat och naturvärden.

Kommunen vidhåller fokuset på gårdagens samhällsutveckling och planen är därför en monumental återvändsgränd. Naturskyddsföreningen rekommenderar en kraftfull omarbetning för att uppnå en plan som kan vägleda kommunens arbete att hantera dagens utmaningar på ett tidsenligt sätt.

Lerums Naturskyddsförening

Stefan Larsson

Ordförande